

In iz grobov klije življenje . . .

Spisal dr. Jožef Debevec.

Ko listje pada z dreves in ko smrt koraka skozi gozd in po vsej narodi, tudi človek skoro nehoté zavije svoj korak „na ono tiho domovanje, kjer mnogi spé nevzdravno spanje.“ K nekaterim grobovom vodijo le malo shojene steze: to so grobovi, znani le majhnemu krogu. So pa tudi grobovi, h katerim roma ves narod. Tudi mi jih imamo nekaj takih, deloma starejših, deloma še čisto svežih . . . Milo se stori človeku, če je priča joku sirot, ki plakajo ob grobu materinem. Kaj naj jim pove v tolažbo? Pretresljivi so prizori po grobiščih na dan vseh mrtvih; kdo naj jih popiše? A če ves narod strmi v neizprosni grob in izdiše, kdo naj ga tolaži in kako?

Da mi je za zarjo blestečo pogledati
in kaj ljubega, dobrega ti povedati
v teh težkih dneh,
o domovina . . .

S temi besedami sklepa pesnik svojo pesniško zbirko. Kaj ljubega, dobrega torej ne ve povedati

svoji domovini v teh težkih dneh; morda v prihodnji zbirki? A česar si pesnik ne upa, to si drzne navaden prozaist: ko z grozo opazujemo, kako zevajo okrog nas grobovi in kako so tam, kjer je nekdan naš ded oral in kôpal in pel, „naši le samo grobovi,“ v teh težkih dneh vztrajamo trdno na svojem mestu, prepričani, da prav gotovo pride dan, ko tudi iz teh naših grobov priklje novo življenje . . .

Le poglejmo v nekdanje in sedanje čase!

V evropskih slovstvih je gospodaril dolgočasni, duhomorni klasicizem, učeno posnemanje starih klasikov, zelo umetna oblika, a vsebina prisiljena, nenaravna, brez globokih srčnih čuvstev. Tu obstane oko angleškega pesnika na zapuščenem vaškem pokopališču — srce mu je prešinjeno globoke žalosti, — iz prsi mu privre elegija o grobovih!) — ki

1) Pesnik je bil Tomaž Gray in elegija, ki jo omenjamo, ima naslov: *Elegy in a Country Churchyard* (Elegija na vaško pokopališče); spesnil jo je l. 1751. in je bila kmalu prevedena v vse imenitnejše evropske jezike, tudi v grški in hebrejski.

namah po vsej izobraženi Evropi obrne pogled od starih klasikov v sedanost, v prirodu, v srce človeško, in prične se nova doba v slovstvih, najlepša, najplodovitejša, najživahnejša doba, romantika. Res, iz grobov je priklilo življenje!

V grobu je spala vsa nekdanja slava starodavne grške zemlje; v razvalinah je ležala Akropola atenska; veliko grobišče so bila stara, sloveča bojišča. Sinovi novogrškega ljudstva so stopali po tej zemlji, malo ali nič se zavedajoč, kaj krijejo grobovi v svojem osrčju; in svet se je malo zmenil za nesrečne dediče Periklejevega uma. Tu stopi nekega dne na obali Angleške v ladjo mlad lord; pripelje se mimo Itake, Levkadije v Grecijo in prevzet spominov opeva te grobove in razvaline. V enem dnevu postane svetovnoslaven pesnik sam, in ves omikani svet se začne zanimati za to ped zemlje.¹⁾ Iz grobov je priklilo življenje! —

L. 1817. vidimo drugega mladega moža, ki zamišljen koraka po okolici nemškega mesta Jene. Oči ima vprte v tla, iz prsi se mu izvije večkrat globok vzdih. Kaj ga napolnjuje s tako žalostjo? Grobovi! Kamor pogleda okrog sebe, zlasti kadar obrne pogled više gor proti severu, proti Labi, vidi same grobove, ki v njih počivajo sinovi matere Slave; njih je bila nekdanj ta zemlja, sedaj pa je vsa potujčena, nikjer ni čuti več slovanskega glasu, grobovi Slave otrok pa so pozabljeni . . . Naenkrat pa se mu zasvetijo oči, velika misel se bere iz njih, ki mu je kakor iskra šinila v glavo: opeval bo te pozabljene grobove, da zbudi iz spanja ves rod matere Slave. Prijel je pesnik pero in napisal nesmrtno svoje delo: „Slavi dcera“,²⁾ pesem o grobovih slovanskih, ki naj bi si pa vsaj nad njimi podali roke k slogi bratje Rus in Poljak, Čeh in Ilir. Preveč je znan zgodovinski vpliv tega umotvora na vsa slovanska slovstva, kakor da bi mi bilo treba o njem še dalje govoriti: mladi mož (Jan Kollár) je s tem delom postal oče pesniškega panslavizma, ki je gnal svoje valove daleč po slovanskih zemljah in tudi dol k nam ter zbudil povsod novo, veselo življenje. Iz grobov je priklilo življenje! —

Ko je temà padla nad Ukrajino in v grobni mir zavila vso ravnino — kakor poje naš pesnik — je narod maloruski živel bedno, suženjsko življenje; le ubogi kobzarji so ga z banduro v roci potujoč po Ukrajini tolažili. A danes narod ukrajinski vstaja k

¹⁾ Bil je lord Byron, za Shakespearom najslavnejši pesnik angleški; l. 1809. je priplul na Grško ter ondi spesnil spev I. in II. svojega dela „Child Harold Pilgrimage“; prišla sta na svetlo meseca marca 1813 v Londonu. V treh dneh je bil razprodan ves natisk. Byron sam je izjavil: „Nekega jutra se zbudim in izvem, da sem slaven.“

²⁾ Prva izdaja l. 1824.

novemu življenju! Kdo ga je zbudil? Dobil je v osebi Tarasa Ševčenka svojega pravega kobzarja, svojega najboljšega bandurista. Kot ubog deček se je Taras večkrat iz očetove kočice potepel vun iz vasi v nepregledno ravnino ob Dnjepru ter sedel časih na kakšno gomilo, katerih je ondi toliko, ter sanjal o junakih-kozakih, spečih pod gomilami . . . A kot mož je zlagal svoje nesmrtno dume, ki so pesmi o grobovih, gomilah,¹⁾ in njegov narod ga je razumel: Ukrajina s svojimi gomilami, opevana po Ševčenku, je postala bojno geslo mladega naroda. In iz grobov je priklilo življenje!

Kako skrivnosten je bil od nekdanj Egiptet! Kako je vleklo ponosnega Rimljana v čudovito Nilovo deželo! Kako je tam bilo živahno literarno delovanje v helenistiški dobi! Knjižnica aleksandrijska, koliko zakladov duha je bilo ondi zbranih in lepo urejenih! Pa vso čudovito lepoto stavb, vse zaklade duha sta uropala plamen in pest — mesta egipčanska so razpadla v razvaline . . . A ne popolnoma! Iz razvalin vlečejo na dan napol sežgane, napol razpale zavoje, narejene iz stržena neke trave, pápyrus antiquorum imenovane, in glej! učenjaki hlastno segajo po teh papirjih, fotografirajo jih, študirajo, dopolnjujejo. In kaj je v teh krpah? Zgodovina starega Egipta se nam razodeva iz njih; kultura te dežele za rimskih cesarjev nam stopa tako živo pred oči, kakor da smo njih vrstniki. Iz grobov starega Memfiza, Panopelja, Teb, Elefantine, Krokodilpelja (Fajum) in drugih mest se nam odpira pogled v nekdanje vrvenje in življenje!

Otožnost se mora polotiti človeka, ki resno opazuje svetovno zgodovino, če pregleda v duhu vse zgodbe ponosnih Niniv. Kakor jesenski vihar ne odtrga le vrhov drevesom, ampak izruje iz tal tudi debla, tako je izbrisal s površja zemlje naval tlačnih narodov kraljevo prestolnico Ninive, v tako pestrih barvah slikano in popisovano od grških pisateljev (607. l. pr. Kr.). Takrat je utihnilo „veselo, brezskrbno stoječe“ mesto na vzhodnem bregu gornjega Tigrida, tlačiteljica narodov, ki je ošabno govorila — kakor priča prerok Sofonija (2, 15) — o sebi: „Jaz, in razen mene ni nobene!“ Utihnila je in padla v skoro popolno pozabljenost za stoletja. Že čez

¹⁾ Prim. n. pr. Jos. Abram, Kobzar (Leposlovna knjižnica, V. zv.), str. 107 nasl. „Duma“:

. . . Za stepe in gomile,
ki so v Ukrajini,
srce bilo je —
Naj le duša se kozaška
po Ukrajini sprehaja!
Tam široko je, veselo . . .
stepe, pragi tam grmeči
in gomile — gore! (t. j. visoko nasute ko gore.)

dvesto let ni nihče več vedel za njeno ime; kajti ko je Ksenofon (l. 401.) z ostankom svojih deset-tisočev marširal navzgor ob Tigridu in prekoračivši reko Zab prišel do razvalin ninivljanskih, še imena „Ninive“ ni več slišal; samo en del mesta popisuje, ki ga imenuje Lariso (Anab. III. 4). In kako dolgo se je držal Babilon, ki se je prej z Ninivami boril za prvenstvo? Ko je l. 539. (12. okt.) postal last Perzijancev, se je še obdržal na površju, in Aleksander Veliki si ga je dve stoletji pozneje izbral celo za svojo prestolnico; toda ko je Aleksandrov general Selevek sezidal svojo prestolnico Selevcijo (okrog l. 300.), je Babilonu zadal smrtni udarec; ob Kristusovem času je bilo „to veliko mesto velika puščava“, kakor piše zemljepisec Strabon (XVI. 738). In odsihdob sta bili mesti Ninive in Babilon veliki mrtvaški poljani, iz katerih so štrleli semtertja zaspipi, od Arabcev „tell“ (= holmci) imenovani, kot žalostne priče slavne preteklosti.)

Toda tudi za ti dve mrtvaški poljani je moral priti dan vstajenja in življenja: v začetku XIX. stoletja so podjetni raziskovavci izkopali globoke rove v osrčje grobelj in začeli so prihajati na dan spomeniki umetnosti in slovstva; najbolj zanimivi so kosovi opeke s klinasto pisavo. Sedaj učenjaki že dobro bero klinopise in v Nemcih že izhaja „Klinopisna knjižnica“,²⁾ ki po več nego dvatisočletnem molku zopet govori o slavni zgodovini Niniv in Babilona. In zdaj se pričena šele življenje! Veda je dobila novo torišče in uma bistri meči se sukajo. Ena vrsta asiriologov (Fr. Delitzsch) vidi v Babilonu ono kulturno silo, ki je vodila duševno življenje vseh narodov prednje Azije (tudi Izraelcev, prim. Delitzsch, „Babel u. Bibel“), drugi pa so opreznější in vidijo v starohebrejskem slovstvu in v tedanji kulturi odlične prednosti, ki jih Babilon nima. Iz grobov izkopane klinopise je hotela neka veda porabiti, da bi smrtno zadela Sveto pismo; a zdi se, da bo mesto smrti tudi iz teh grobov za Sveto pismo stare zaveze prišlo le novo potrdilo in novo življenje.³⁾ Zgodilo se je v naših dneh s slovečim Hamurabijem tako kakor takrat, ko sta Renan in dr. F. Strauß izdala vsak v svojem zmislu življenje Jezusovo: v hipu je bilo malodane vse očarano od novih misli, sčasoma pa pride iztreenjenje, in sedaj noben resen učenjak ne pritrjuje več podmenam omenjenih pisateljev.

¹⁾ Prim. E. König, Neue Jahrbücher f. d. kl. Altertum XXI., XXII. zv. 7. seš. (1908.)

²⁾ „Keilinschriftliche Bibliothek“, izdaja Eberh. Schrader.

³⁾ Prim. najnovejši spis o tej stvari v Neue Jahrbücher (1908) (gori n. m.) E. König, Babyloniens Einfluß auf die Kulturgeschichte, str. 441—473, kjer pis. odločno pobija Delitzschia ter kaže velike prednosti, ki jih ima st. hebrejska kultura.

Ali naj navedem še novih dokazov, da iz grobov res klije novo življenje? Ali naj pripovedujem, kako se je zbudilo k čisto novemu življenju klasično starinoslovje, odkar je H. Schliemann začel kopati na razvalinah Homerovega Ilija? ali odkar so začeli razkopavati razvaline nesrečnih Pompejev?¹⁾

Nekdo²⁾ je izrekel odločno trditev, da je vsa stara kultura Arijev — dokaze navaja za Indijce, Grke in Rimljane — vzrasla iz grobov. Kako to? Pot njegovega dokazovanja je ta-le: Najstarejše verovanje Arijev, kolikor ga moremo zasledovati, je to, da so bili trdno prepričani o nadaljnjem življenju po smrti, in sicer tako, da je po njih verovanju rajnikova duša ostala s telesom združena v grobu; menili so, da rajnik v grobu potrebuje jedi in pijače, pa tudi sicer druge postrežbe, in zato so prinašali ob določenih dnevih na grobove jedil, kolačev, vina; vino so vliвали v grob skozi luknjo, ki so jo v ta namen pustili pri vsakem grobu. Iz tega verovanja moramo tudi razlagati običaj, da so stari pobili često sužnje in konje rajnikove; mislili so, da vsega tega rajnik potrebuje v grobu. Ako je sin lepo skrbel, da je pokojni oče imel v grobu dovolj jedi in pijače, mu je bil duh očetov dober varih³⁾ v vseh potrebah; če pa je opustil daritve na grobu, je hodil duh nazaj strašit. — Do šestega kolena nazaj je moral vnuk žrtvovati svojim dedom. Zato je pa vsak Arijev smatral za najnujnejšo potrebo in dolžnost, da dobi zakonitega potomca, ki bo skrbel zanj v grobu. In tako je nastal — pravi Fustel de Coulanges — iz vere v življenje tam notri v grobu zakon. Blizu pri vhodu so počivali rajni dedje v zemlji, drug poleg drugega; a sredi hiše pa je moral neprenehoma goreti ali vsaj tleti ogenj, ki ni smel nikdar ugasniti; bil jim je svet, božanstven, morda simbol rajnikih. Trdno je moralo stati ognjišče; s tem so nehali biti skitalci, bili so stalni. — In ker je svet ogenj gorel na ognjišču, zato je bil tisti prostor svet, tujcu nedostopen. In na zemljo, kjer so počivali rajniki, tudi ni smel stopiti noben stranec; bila je sveta last samo dotične rodbine. Tako se je razvila zasebna last.⁴⁾ — In ker je smel dedom žrtvovati samo sin (ozir. posinovljenec), se je naravno

¹⁾ Po določenem načrtu kopljejo šele od l. 1861., ki ga je napravil tedanji prof. Fiorelli; sedaj je Pompejev odkopanih komaj tretjina; preračunjeno je, da bo celo mesto odkopano približno okrog l. 1950.

²⁾ Francoski zgodovinar Fustel de Coulanges († 1889) v svoji sloveči knjigi „La cité antique“, Paris, 1908, 20me édition.

³⁾ Rajnike, v grobu počivajoče, so zvali Grki *δαίμονες* (iz *δαίμων*, hrv. ú-des?) ali tudi *ἕρωες* (vari-h?), Rimljani lares, manes, genii.

⁴⁾ Te nazore o zasebni lasti razvija Fustel n. m. stran 62 nsl.

razvilo iz te vere tudi staro dedno pravo, vsled katerega je dedoval samo najstarejši sin. Ta je bil v obitelji svečenik, sodnik, kralj. Sčasoma so se začele obitelji družiti v večje organizme, a sveto so čuvale vsaka svoje rodbinsko verstvo; te stare rodbine so bile pozneje t. zv. patricijske rodbine. Ker po njih verovanju niso dedje trpeli nobenega tujca, zato je bil odpor patricijev proti plebejcem, ki so se pozneje priselili, tako velik. Torej zadnji vzrok tem bojem je tičal v veri. Tako bi bilo torej — po mnenju Fustelovem — vse kulturno življenje starih Arijev imelo svoje prve korenine — v grobovih.

Ali segam predaleč nazaj po dokaze za svojo trditev, ali so ti moji dokazi le dozdevni? Ozrem

se edinole še v krščanske katakombe, ki je iz njih prva Cerkev zajemala silno moč in jo zajema še zdaj, in menim, da sem podprl popolnoma svoje dokazovanje.

Kolikokrat se je vresničil vzklik: „Ex ossibus ultor!“ (Vergil, Eneida, IV), t. j. iz kosti, iz groba bo vstal osvnetnik! Izpolnjuje se prerokovanje Gregorčičevo o grobu hajdukovem:

„Tam spi hajduk, — on mirno spi,
a duh njegov živi, budi;
množé borilcev se vrsté,
gorjé ti bo, Turčin, gorjé!

A bodi dovolj.

Tudi iz naših grobov bo vzkliklo novo življenje!

Mladini.

Zložil Anton Medved.

O mladina, zdrava kakor ptič,
na perutih naglega mišljenja
kvišku se tvoj smeli duh popenja,
vrtoglavice ne čuti nič.

Pred teboj se kakor morska plan
širi dela nepregledno polje.
Uma plamenica, sila volje
prerokujeta ti velik dan.

In mi stari gledamo naté,
čudimo se tvoji moči mladi,
za teboj bi radi in neradi
strah in up nam polnita srce.

Strah in up, a brez voščila ne:
naj bi tvoja moč nam dan prinesla
Tvojim rokam prepustimo vesla,
jadra, sidro — le krmila ne.

Jesen.

Zložil Anton Medved.

S planin je v mirno stajo
prignal pastir ovce,
sinice ščebetajo,
drevesa rumene.

Zarano čez poljano
prisopla je jesen,
odeta v mrzlo slano,
po svoj bogati plen.

Pod medlim solnčnim bleskom
vse rožice mrjo
in višnjevimi podleskom
naročajo v slovo:

O trate zadnji sini,
cvetite dolgo še!
Zvestobe ste spomini,
pokore same ne.

Ko v novo se zelenje
ogrne zemlje vrt,
vi znanite vstajenje,
kot znanite zdaj smrt!

